

تأثیر سبک زندگی مدرن بر باور به معاد

زینب حسناتی^۱

چکیده

سبک زندگی مدرن، با شاخصه‌هایی چون مصرف‌گرایی، فردگرایی، رسانه‌زدگی، زمان‌زدگی و معنازدایی، نه تنها ساختار روابط اجتماعی و فرهنگی انسان را متحول کرده است، بلکه باورهای بنیادینی همچون اعتقاد به معاد را نیز با چالش مواجه ساخته است. این مقاله با هدف تبیین تأثیر سبک زندگی مدرن بر باور به معاد، ابتدا به مفهوم‌شناسی سبک زندگی مدرن و تحلیل ویژگی‌های آن می‌پردازد، سپس آثار آن در پنج حوزه‌ی دنیامحوری، کثرت‌گرایی، غفلت‌زایی، اخلاق‌گریزی و پوچی‌آفرینی بررسی می‌شود. در ادامه، شاخصه‌های سبک زندگی مدرن در تقابل یا تعامل با سبک زندگی معادباورانه، از جمله آخرت‌محوری در بستر دنیا، وحدت و توحیدگرایی، غفلت‌زدایی، اخلاق‌مداری و پوچی‌زدایی، مصرف‌گرایی، فردگرایی، رسانه‌زدگی و معنازدایی تحلیل شده و نقش آن‌ها در بازسازی هویت معنوی انسان مدرن تبیین می‌گردد. همچنین، تأثیر عناصر سبک زیست دینی در چارچوب زندگی مدرن ارائه شده و سپس الگویی کاربردی برای مدیریت مدرن‌بودن در یک زندگی معادباورانه بیان می‌شود که بر همزیستی انتقادی با مدرنیته، گزینش آگاهانه زندگی مدرن و بسترآفرینی ارزش‌مدار تأکید دارد. نتایج نشان می‌دهد که مدیریت «مدرن‌بودن» در یک زندگی معادباورانه نیازمند رویکردی تعادلی و انتقادی است که نه تسلیم بی‌چون‌وچرای ارزش‌های مدرن باشد و نه انکار کامل آن؛ لذا الگوی پیشنهادی بر سه سطح معرفتی، عملی و نهادی تأکید دارد که سبب ترویج و حمایت باور به معاد می‌شود.

واژگان کلیدی: الگوی کاربردی، سبک زندگی مدرن، رسانه‌زدگی، معادباوری، مصرف‌گرایی.

^۱ طلبه سطح دو، حوزه علمیه زهراپیه نجف آباد

این امر می‌تواند به تضعیف ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی و افزایش رفتارهای ناهنجار منجر شود. در این راستا، این مقاله به بررسی موانع و چالش‌های موجود در گسترش و تقویت باور به معاد در جامعه معاصر می‌پردازد و سعی خواهد کرد تا بر اهمیت این مفهوم به عنوان بستر اصلی ملت‌ها تأکید نماید.

در پی این مباحث، پژوهش حاضر با هدف تبیین پیامدهای سبک زندگی مدرن بر باور به معاد و شناسایی سازوکارهای تقویت معاد باوری در سبک زندگی امروزی شکل گرفته و درصدد پاسخ‌گویی به پرسش‌های زیر است. مفهوم و شاخصه‌های سبک زندگی مدرن چیست و چه نسبتی با معادباوری دارد؟ شاخصه‌های غلب سبک زندگی مدرن (مصرف‌گرایی، فردگرایی، رسلنه‌زدگی، زهان‌زدگی و معنازدایی) چگونه بر ساخت‌های شناختی، عاطفی و رفتاری معادباوری تأثیر می‌گذارند؟ کدام عناصر سبک زندگی دینی می‌توانند در چارچوب زندگی مدرن بازپیکربندی شوند تا باور به معاد حفظ یا تقویت شود؟ چه الگویی کاربردی برای مدیریت مدرن‌بودن (نه نفی آن) در یک زندگی معادباورانه قابل ارائه است؟

مفهوم شناسی سبک زندگی مدرن

سبک زندگی مدرن مفهومی است که از تحولات گسترده اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و فناوری در عصر مدرنیته سرچشمه می‌گیرد و شیوه زیست و رفتار انسان‌ها را در قالب ارزش‌ها، نگرش‌ها، عادات و الگوهای رفتاری جدید تبیین می‌کند (گیدنز، ۱۳۸۸، ص. ۲۰). این سبک زندگی بر محور تغییرات سریع، فردگرایی، تکنولوژی‌محوری و دگرگونی در ساختارهای سنتی اجتماعی شکل گرفته است. در تعاریف جامعه‌شناختی، سبک زندگی به مجموعه‌ای از رفتارها، باورها، نگرش‌ها و الگوهای مصرف گفته می‌شود که به وسیله فرد یا گروه برای ابراز هویت و جایگاه خود در جامعه انتخاب و دنبال می‌شود (ویتس، ۲۰۰۴ به نقل از چنی، ۱۳۸۲، ص ۳۲). سبک زندگی مدرن نمایانگر انتخاب‌هایی است که بر اساس عقلانیت ابزاری، آزادی فردی، و تمایل به پیشرفت تکنولوژیک شکل می‌گیرد و در آن مصرف‌گرایی و جستجوی لذت‌های زودگذر جایگاه ویژه‌ای دارد.

ویژگی‌های اصلی سبک زندگی مدرن عبارت‌اند از: فردگرایی و خودمختاری؛ اهمیت دادن به خواسته‌ها و تصمیمات فردی در برابر ارزش‌ها و سنت‌های جمعی (گیدنز، ۱۳۸۴، ص. ۲۷). تکنولوژی‌محوری؛ جایگاه محوری فناوری‌های نوین در تنظیم رفتارها و ارتباطات روزمره (پایا، ۱۳۹۱، ص ۱۴). زمان‌زدگی و سرعت‌گرایی؛ ارزش دادن به زمان به عنوان منبعی کمیاب و تمرکز بر کارایی و سرعت در انجام امور (چنی، ۱۳۸۲، ص. ۴۵). مصرف‌گرایی و فرهنگ کالا: تمایل به خرید و استفاده از کالاها و خدمات به عنوان شاخص‌های هویت و موفقیت (شهبازی، ۱۳۹۸، ص. ۳۶). رسانه‌زدگی: نقش رسانه‌ها در بازنمایی سبک‌های

زندگی و شکل‌دهی به هنجارها و ارزش‌ها. از سوی دیگر، سبک زندگی مدرن دارای ابعاد روانی، اجتماعی و فرهنگی است که منجر به تحولات عمیق در شیوه‌های زیستن، روابط اجتماعی و حتی باورهای معنوی می‌شود. به همین دلیل، پژوهشگران تاکید می‌کنند که سبک زندگی مدرن نه تنها مجموعه‌ای از رفتارها بلکه نظامی از معناها و ارزش‌هاست که به طور سیستماتیک شیوه زیست انسان را دگرگون می‌سازد (ویتس، ۲۰۰۴، ص 67).

اثرات سبک زندگی مدرن

سبک زندگی مدرن با ویژگی‌ها و مؤلفه‌های خاص خود، تأثیرات عمیقی بر باورها، ارزش‌ها و رفتارهای انسان‌ها برجای گذاشته است. از جمله مهم‌ترین پیامدهای این سبک زندگی می‌توان به دنیا محوری، گسترش کثرت‌گرایی و چندگانگی، افزایش غفلت از معنویت و ارزش‌های دینی، گرایش به اخلاق‌گریزی و ترویج حس پوچی و بی‌معنایی در زندگی اشاره کرد. این تأثیرات به طور مستقیم و غیرمستقیم ساختارهای فردی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار داده و چالش‌های فراوانی را پیش روی جوامع دینی و معنوی گذاشته‌اند که در ادامه به بررسی این اثرات می‌پردازد.

1. دنیامحوری

سبک زندگی مدرن در بطن خود گرایش شدیدی به دنیامحوری دارد؛ یعنی توجه اصلی به دنیای مادی، محسوسات، و امور زمینی معطوف می‌شود و ارتباط معنوی انسان با عالم ماوراء و آخرت کمرنگ می‌گردد. در متون دینی، دنیا به عنوان مقدمه و مدخل آخرت شناخته شده است؛ به این معنا که زندگی دنیوی مسیر و زمینه‌ای برای زندگی پس از مرگ است. در نتیجه، باید میان این دو نشئه رابطه‌ای متعادل برقرار باشد تا انسان بتواند به کمال برسد (شه‌گلی و خسروپناه، ۱۳۹۳، ص. ۶۰۱). لذا خداوند در سوره انفال از دنیاگریزی و دنیا محوری انتقاد نموده و انسان را به آخرت محوری متوجه می‌سازد و می‌فرماید: «تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» (انفال، 67). لذا برای دنیاگرایی «عَرَضَ الدُّنْيَا» استفاده شده که نشان دهنده ناپایداری و گذرا بودن دنیا است (قرائتی، 1383، ج 3، ص. 356).

اما در سبک زندگی مدرن، این تعادل به هم خورده و دنیا به غایت و هدف نهایی زندگی بدل می‌شود. این امر باعث می‌شود که انسان تمام هم و توجه خود را صرف امور مادی کند و از ارزش‌ها و باورهای معنوی غافل شود. این دنیامحوری که در سبک زندگی مدرن دیده می‌شود، به واسطه ساختار و نگرش‌های فناوری و تکنولوژی نیز تقویت شده است. طراحی‌های تک‌بعدی و مادی تکنولوژی، سبب می‌شود که انسان تنها از جنبه ابزار و منفعت مادی به دنیا نگاه کند و ابعاد معنوی و اخلاقی زندگی‌اش به فراموشی سپرده شود. از

این منظر، دنیامحوری یکی از بزرگ‌ترین آسیب‌های سبک زندگی مدرن است که بستر رشد معادباوری و زندگی معنوی را تضعیف می‌کند.

2. کثرت‌گرایی

یکی دیگر از پیامدهای برجسته سبک زندگی مدرن، کثرت‌گرایی است. این مفهوم به پراکندگی، تعدد، و تنوع بیش از حد فعالیت‌ها، نقش‌ها، و انتخاب‌های انسانی اشاره دارد که در زندگی روزمره گسترش یافته است. تکنولوژی و فرهنگ مدرن باعث شده‌اند انسان به شکل فزاینده‌ای درگیر امور متعددی شود که هرکدام سهمی از توجه و وقت او را می‌گیرند. این پراکندگی موجب کاهش تمرکز بر امور معنوی و دینی شده و به نوعی «تشتت» در زندگی فردی و اجتماعی می‌انجامد. همانطور که خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ» (انعام: 153) و این است راه راست من، از آن پیروی کنید و از راه‌های دیگر پیروی نکنید که شما را از راه او پراکنده می‌سازد. لذا اگر کثرت‌گرایی، فاقد وحدت در ساختارهای زندگی و ذهنیت انسانی، مانع از شکل‌گیری سبک زندگی معادباورانه می‌شود که نیازمند انسجام، معنویت و تمرکز بر اهداف آخرتی است. به گفته جوادی آملی، نظام تکنولوژیک فاقد وحدت حقیقی است و این چندپاره‌سازی و پراکندگی، در نهایت مانع تحقق آرمان‌های معنوی انسان می‌گردد (جوادی آملی، ۱۳۸۷، صص. ۵۱-۵۳). امام علی علیه السلام نیز در این باره بیان نمودند: «مَنْ شَغَلَهُ الْفِكْرُ أَحْرَزَ مِنَ الْعِبَادَةِ» (نهج‌البلاغه: حکمت 175) کسی که فکر خود را متمرکز کند، بهره بیشتری از عبادت می‌برد. این روایت بر اهمیت تمرکز و انسجام درونی تأکید دارد که کثرت‌گرایی مدرن آن را مختل می‌کند.

3. غفلت‌زایی

سبک زندگی مدرن به واسطه وسعت و پیچیدگی فناوری‌ها و مشغولیت‌های مادی، انسان را به غفلت از امور معنوی و دینی سوق می‌دهد. کارل میچام در تحلیل فلسفی خود، زندگی مدرن را دارای چهار وجه می‌داند: مدرنیته به مثابه شیء، دانش، فعالیت، و اراده. وجه اراده فناوری که تأثیرات فرهنگی و ارزشی آن را مشخص می‌کند، به‌ویژه در سبک زندگی مدرن باعث غفلت‌زدایی از آموزه‌های دینی و حقیقت وجودی انسان می‌شود. لذا مشغولیات مادی در زندگی مدرن غفلت از آخرت را همراه دارد و خداوند می‌فرماید: «ذَرُّهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ» (حجر: 3) رهایشان کن تا بخورند و بهره‌برند و آرزو (دراز) آنان را سرگرم کند، به‌زودی خواهند دانست. این غفلت در سبک زندگی مدرن چنان گسترده است که فرصت تأمل و تفکر درباره ابعاد معنوی، اخلاقی و الهی زندگی را از انسان می‌گیرد و باعث می‌شود فرد

پسیده‌ای که رسانه‌ها تقویت می‌کنند. در حوزه رفتار، رسانه‌زدگی زمان و تمرکز لازم برای عبادت، تأمل معنوی و مشارکت در آیین‌های دینی را کاهش می‌دهد. عادت به مصرف دائمی محتوای رسانه‌ای، «زمان مقدس» را در برابر «زمان سرگرمی» به حاشیه می‌راند. امام علی علیه السلام هشدار داده است: «أَلَا وَإِنَّ الدُّنْيَا مَطِئَةُ الْمَرْءِ فَلْيُرْكَبْهَا إِلَى مَا يَأْمُرُ بِهِ» (نهج‌البلاغه، خطبه ۲۲۶) «دنیا مرکب انسان است؛ آن را برای فرمان الهی به کار گیرید». این سخن نشان می‌دهد ابزارها — از جمله رسانه — باید در خدمت اهداف قدسی باشند، نه وسیله غفلت. نتیجه: رسانه‌زدگی با ساختن ذهنیت‌های سکولار، تضعیف انگیزه‌های معنوی و تغییر عادات رفتاری، باور به معاد را به چالش می‌کشد. راهکار آن است که رسانه‌ها از «ابزار لهو» به «وسیله هدایت» تبدیل شوند؛ یعنی مصرف رسانه‌ای در چارچوب ارزش‌های دینی و با هدف تقویت یاد آخرت مدیریت گردد.

9. زمان‌زدگی و معادباوری

زمان‌زدگی در سبک مدرن با تعریف کمی و ابزاری از زمان، زندگی را به چرخه‌ای از سرعت و مصرف تقلیل داده و «حال‌گرایی» را ارزش مسلط می‌کند. این نگرش افق لب‌دیت و انتظار اخروی را حذف کرده و انسان را اسیر شتاب و اضطراب می‌سازد. قرآن هشدار می‌دهد: «بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى» (اعلی: ۱۶-۱۷) شما زندگی دنیا را ترجیح می‌دهید، در حالی که آخرت بهتر و پایدارتر است. در بعد عاطفی، امید به آخرت با ترس از عقب‌ماندن در رقابت‌های مادی جایگزین می‌شود. قرآن بر صبر و پایداری تأکید دارد: «اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا» (آل‌عمران: ۲۰۰) «ای مؤمنان! صبر کنید، پایدار باشید و آماده بمانید». این آیه بر فضیلت پایداری و انتظار هدف‌مند در برابر شتاب‌زدگی تأکید دارد. در سطح رفتاری، مناسک عبادی و «زمان مقدس» قربانی سرعت زندگی می‌شود، در حالی که قرآن می‌فرماید: «ادْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا» (احزاب: ۴۱) «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! خدا را بسیار یاد کنید». امام علی علیه السلام نیز می‌فرماید: «إِنَّ الدَّهْرَ يَوْمَانِ يَوْمٌ لَكَ وَيَوْمٌ عَلَيْكَ» (نهج‌البلاغه، حکمت ۳۹۰) «روزگار دو روز است: روزی به سود تو و روزی به زیان تو». این سخن بر ناپایداری دنیا و ضرورت بهره‌گیری از زمان برای توشه آخرت تأکید دارد. لذا زمان‌زدگی با حذف افق ابدیت، سه ساحت شناختی، عاطفی و رفتاری معادباوری را تضعیف می‌کند، در حالی که دین زمان را امانتی برای تقرب به خدا و آمادگی برای آخرت می‌داند.

10. معنازدایی و سبک زندگی معادباورانه

معنازدایی، از پیامدهای طبیعی فرآیند سکولاریزاسیون مدرن است که زندگی را از غلیات متعالی تهی می‌سازد. در جهان مدرن، حقیقت به نسبیت فروکاسته می‌شود و ارزش‌ها، به‌ویژه ارزش‌های دینی، جای

خود را به معیارهای ابزاری و سودگرایی می‌دهند. قرآن کریم این نگرش را باطل دانسته و می‌فرماید: «أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ» (مؤمنون: 115) «آیا پنداشتید که شما را بیهوده آفریدیم و به سوی ما بازگردانده نمی‌شوید؟» این آیه آشکارا بی‌معنایی حیات و انکار بازگشت را رد می‌کند. در سطح شناختی، معنزدایی موجب تضعیف یقین به آخرت و جایگزینی آن با شک‌گرایی می‌شود؛ در حالی که قرآن حقیقت قیامت را قطعی می‌داند: «وَاللَّادَّارَ لِلْآخِرَةِ لِهِيَ الْحَيَوَانُ» (عنکبوت: 64) «و همانا سرای آخرت زندگی واقعی است». در بُعد عاطفی، معنزدایی به احساس پوچی، اضطراب و بی‌پناهی منجر می‌شود. انسان مدرن با همه امکانات، از «فقدان معنوی» رنج می‌برد. دین اما برای پرهیز از این پوچی، امید و آرامش را به ایمان و یاد خدا گره می‌زند: «لَا يَذْكُرُ اللَّهُ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» (رعد: 28) «آگاه باشید که تنها با یاد خدا دل‌ها آرامش می‌یابد» امیرالمؤمنین علیه السلام نیز هشدار داده است: «أَلَا وَإِنَّ الدُّنْيَا مَطِيَّةُ الْمَرْءِ فَلْيَرْكَبْهَا إِلَى مَا يَأْمُرُ بِهِ» (نهج‌البلاغه، خطبه 226) «دنیا مرکب انسان است، آن را برای اطاعت خدا به‌کار گیرید». در بُعد رفتاری، حذف غایت متعالی موجب می‌شود اعمال انسان به سرگرمی و لذت‌های بی‌هدف محدود گردد. قرآن در توصیف چنین نگرشی می‌فرماید: «ذَرُّهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ» (حجر: 3) «رهایشان کن تا بخورند و بهره‌برند و آرزو سرگرمشان کند؛ به‌زودی خواهند دانست»، لذا معنزدایی با گسستن پیوند میان دنیا و آخرت، زمینه نیهیلیسم و انحطاط اخلاقی را فراهم می‌سازد؛ اما سبک زندگی معادباورانه با تعیین غایت قدسی برای زندگی، به انسان امید، جهت و آرامش می‌بخشد. چنان‌که امام علی علیه السلام می‌فرماید: «فَإِنَّ غَايَةَ أَنْفُسِكُمُ الْجَنَّةُ أَوْ النَّارُ» (نهج‌البلاغه، خطبه 20) «نهایت زندگی شما یا بهشت است یا دوزخ».

عناصر سبک زندگی دینی در چارچوب مدرنیته

عناصر سبک زیست دینی که قابلیت بازپیکربندی در مدرنیته را دارند برای حفظ یا تقویت معادباوری، برخی عناصر سبک زیست دینی می‌توانند در چارچوب زندگی مدرن بازتعریف شوند:

- عبادات فردی در بستر مدرنیته: اپلیکیشن‌های یادآور نماز، قرآن دیجیتال، آموزش مجازی احکام می‌توانند جایگزین فاصله‌های زمانی برای عبادت شوند (پایا، ۱۳۹۱: ۷).

- مصرف مسئولانه و اخلاقی: تأکید بر ساده‌زیستی و مصرف حلال می‌تواند در مقابل مصرف‌گرایی افراطی مطرح گردد. این امر نیازمند آموزش سبک مصرف هوشمندانه در رسانه‌هاست (شهبازی، ۱۳۹۸: ۸۲).

- شبکه‌سازی دینی در فضای مجازی: گروه‌های معنوی در شبکه‌های اجتماعی، ایجاد کمپین‌های ارزش‌محور می‌توانند همبستگی دینی را در دنیای دیجیتال بازسازی کنند.

- بازطراحی اوقات فراغت: جایگزین کردن سرگرمی‌های فاخر و فعالیت‌های جمعی معنوی با سرگرمی‌های فردی غرب‌زده.

این عناصر در واقع، انعطاف سبک زندگی معادباورانه را در برابر مدرنیته نشان می‌دهند و به جای نفی فناوری، آن را در خدمت معنویت قرار می‌دهند (فرشادینیا، ۱۳۹۷: ۲۴۹).

الگوی کاربردی مدیریت مدرن در زندگی معادباورانه

الگوی پیشنهادی باید مبتنی بر اصل همزیستی انتقادی با مدرنیته باشد؛ یعنی نه تسلیم مطلق به ارزش‌های مدرن، نه نفی کامل آن. این الگو سه سطح دارد:

الف) سطح معرفتی: تبیین «هویت معادباورانه» در برابر هویت مصرفی. آموزش فلسفه مدرنیته از منظر دین برای درک تأثیر ابزار بر ذهن و سبک زندگی (مطهری، ۱۳۷۲: ۱۷۵).

ب) سطح عملی: گزینش زندگی مدرنیته بر اساس کارکرد معنوی: هر ابزار باید با غایات الهی سنجیده شود. مدیریت زمان دیجیتال: محدودسازی استفاده از رسانه‌ها و تخصیص بخشی از آن به عبادات.

ج) سطح نهادی: تولید محتوا و رسانه ارزش‌محور: جایگزینی الگوهای سرگرمی با الگوهای آموزنده و اخلاقی. شبکه معنویت در جامعه: مساجد هوشمند، پلتفرم‌های مشاوره دینی، گردشگری معنوی آنلاین. این الگو، نوعی فناوری بومی و ارزش‌مدار را پیشنهاد می‌کند که نه تنها تهدیدی برای معادباوری نیست بلکه می‌تواند آن را تقویت کند (پایا، ۱۳۹۱: ۷).

نتیجه‌گیری

نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد که آموزه‌های دینی، به‌ویژه آیات قرآن و روایات، بر این اصل تأکید دارند که حیات دنیوی صرفاً مقدمه‌ای برای حیات اخروی است و ارزش آن در نسبت با آخرت معنا می‌یابد. بر این اساس، هر فرآیندی که دنیا را از ابزار به غایت تبدیل کند، زمینه تضعیف باور به معاد را فراهم می‌سازد. تحلیل انجام‌شده بر پایه دیدگاه‌های اندیشمندان دینی و یافته‌های جامعه‌شناختی نشان داد که شاخصه‌های سبک زندگی مدرن همچون مصرف‌گرایی، فردگرایی، رسانه‌زدگی، زمان‌زدگی و معنازدایی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم سه ساحت شناختی، عاطفی و رفتاری ایمان به معاد را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در سطح شناختی، این شاخصه‌ها توجه به غایات و پرسش‌های متافیزیکی را کاهش داده و نسبیت‌گرایی و تردید را تقویت می‌کنند. در بعد عاطفی، لذت‌گرایی و هیجانات کوتاه‌مدت جایگزین امید و آرامش ناشی از یاد معاد می‌شود. در بعد رفتاری نیز مناسک عبادی و اعمال مبتنی بر یاد آخرت به حاشیه می‌روند و جای خود را به کنش‌های مصرفی و سرگرمی‌های زودگذر می‌دهند. با این حال، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که

امکان بازیگربندی برخی عناصر مدرن در پرتو اهداف قدسی وجود دارد و در صورت اعمال مدیریت ارزشی، می‌توان مدرن‌بودن را با معادباوری جمع کرد. به‌طور خاص، تقویت آخرت‌محوری در بستر دنیا، احیای اخلاق‌مداری به‌عنوان بازدارنده مادی‌گرایی، ایجاد الگوهای مصرف مسئولانه، مدیریت زمان برای حفظ زمان مقدس و تولید محتوای رسانه‌ای معنابخش، از جمله ظرفیت‌های راهبردی هستند. این پژوهش اگرچه توانست چارچوبی مفهومی برای تحلیل نسبت مدرنیته و معادباوری ارائه دهد، اما محدودیت آن در ارائه داده‌های میدانی و سنجش میزان تأثیر شاخصه‌های مدرن در جوامع مختلف باقی است. همچنین بررسی تأثیر فناوری‌های نوظهور مانند هوش مصنوعی و متاورس بر باورهای فرجام‌شناختی نیازمند تحقیقات تکمیلی است. برای جبران این کاستی‌ها، پیشنهاد می‌شود مطالعات آتی با بهره‌گیری از رویکرد ترکیبی، ضمن گردآوری داده‌های تجربی، راهکارهای کاربردی برای تلفیق سبک زندگی مدرن با آموزه‌های معادباورانه تدوین کنند تا شکاف میان زیست معاصر و جهان‌بینی دینی کاهش یابد.

الگوی پیشنهادی بر سه سطح معرفتی، عملی و نهادی تأکید دارد: در سطح معرفتی، ضرورت آموزش و آگاهی‌بخشی درباره تناقضات و ظرفیت‌های مدرنیته؛ در سطح عملی، گزینش و مدیریت اولویت‌ها به‌نفع فعالیت‌های معنوی؛ و در سطح نهادی، تقویت نهادها و بسترهای اجتماعی که باور به معاد را ترویج و حمایت کنند.

پیشنهادهای کاربردی در این زمینه شامل برنامه‌های آموزشی و تربیتی در سطوح مختلف جامعه بوده که باید به آگاهی‌بخشی درباره پیامدهای سبک زندگی مدرن و اهمیت باور به معاد بپردازند تا سطح شناختی افراد در این زمینه ارتقا یابد. تشویق به الگوهای مصرف معقول و قناعت به‌عنوان پاسخ رفتاری در مقابل مصرف‌گرایی و اشباع‌طلبی رایج در سبک زندگی مدرن. تقویت پیوندهای اجتماعی و معنوی از طریق نهادهای دینی، فرهنگی و خانوادگی برای مقابله با فردگرایی و رسانه‌زدگی که موجب انزوا و کاهش تعهد دینی می‌شوند. طراحی برنامه‌های مدیریت زمان که به افراد کمک کند میان فعالیت‌های دنیوی و مناسک و تفکرات آخرتی تعادل برقرار کنند و از زمان‌زدگی و شتاب‌زدگی به سوی تأمل و مراقبه هدایت شوند و نیز تولید محتوای رسانه‌ای و فرهنگی که با زبان مدرن سخن بگویند ولی در عین حال ارزش‌ها و مفاهیم معادباورانه را تقویت کند و به معنابخشی زندگی کمک نماید.

منابع

*قرآن کریم با خط عثمان طه

* نهج البلاغه ترجمه محمد دشتی، قم: انتشارات موسسه تحقیقاتی امیرالمومنین علیه السلام

منابع فارسی

1. آوینی، س. م. (1381). توسعه و مبانی تمدن غرب. تهران: سوره مهر.
2. ابوالقاسم محمدی ری شهری. (1384). دانشنامه عقاید اسلامی (ج 1). قم: دارالحديث.
3. برومند، ع. و حسینی، م. (1393). فلسفه تکنولوژی و نقد جامعه مدرن. تهران: نشر نی.
4. پایا، ع. (1391). فناوری دینی؛ امکان یا امتناع؟ پژوهش و حوزه، 22(2)، 1-12.
5. جوادی آملی، ع. (1380). تفسیر موضوعی قرآن کریم (جلد 4). قم: مرکز نشر اسراء.
6. جوادی آملی، ع. (1387). معرفت‌شناسی و فلسفه تکنولوژی. قم: بوستان کتاب.
7. زرگر، ع. (1395). اخلاق فناوری و توسعه پایدار. اخلاق و فناوری، 1(1)، 85-100.
8. شایگان، د. (1391). افسون‌زدگی جدید. تهران: فرزانه روز.
9. شه‌گلی، ا. و خسروپناه، ع. (1393). چالش‌های مدرنیته و سبک زندگی دینی. پژوهش‌های دینی، 15(6)، 595-612.
10. فرشادینیا، ی. (1397). درآمدی بر سبک زندگی معادباورانه در جهان معاصر (گزارش پژوهشی). تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
11. قرائتی، م. (1383). تفسیر نور (ج 3). تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
12. مکارم شیرازی، ن. (1394). پیام قرآن (جلد 5). قم: دارالکتب الإسلامیه.
13. مهدوی کنی، م. س. (1387). دین و سبک زندگی: مطالعه موردی شرکت‌کنندگان در جلسات مذهبی (چاپ دوم). تهران: انتشارات امام صادق.
14. مروت، ح. (1393). فلسفه وجودی و نیهیلیسم. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
15. مطهری، م. (1372). علل گرایش به مادیگری. تهران: صدرا.
16. مطیع، ر. (1399). اخلاق و فناوری‌های نوین زیستی. اخلاق پزشکی، 2(3)، 470-480.
17. منجمی، ح. و همکاران. (1392). دانش، تکنیک و فرهنگ دینی در جهان معاصر. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.